

منابع کنگور

معرفی شده از سوی سازمان سنجش آموزش کشور

خط در گرافیک

رشته گرافیک

زمینه خدمات

شاخه آموزش فنی و حرفه‌ای

شماره درس ۲۶۶۸

عنوان و نام پدیدآور	خط در گرافیک [کتابهای درسی] (۲۹۱/۶) رشته گرافیک زمینه خدمات شاخه آموزش فنی و حرفه‌ای / برنامه‌ریزی محتوا و نظارت بر تألیف دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتابهای درسی: مؤلف مسعود نجابتی؛ [برای] و زلوت آموزش و پرورش، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی.
مشخصات نشر	تهران: مؤسسه فرهنگی مدرسه برهان (انتشارات مدرسه)، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری	۱۳۲ ص: مصور (رنگی).
فروست	سری منابع کنگور معرفی شده از سوی سازمان سنجش آموزش کشور.
شابک	978-964-08-0378-3
یادداشت	چاپ دوازدهم: ۱۳۹۱.
یادداشت	چاپ قبلی: مؤسسه فرهنگی مدرسه برهان (انتشارات مدرسه)، ۱۳۸۴ (۵۵ ص).
یادداشت	کتابنامه.
موضوع	خط (هنر).
موضوع	گرافیک - فن.
شناسه افزوده	نجابتی، مسعود.
شناسه افزوده	سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتابهای درسی.
شناسه افزوده	سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی.
شناسه افزوده	سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، مؤسسه فرهنگی مدرسه برهان (انتشارات مدرسه).
رده‌بندی کنگره	۱۳۹۰ / ج ۶ / NC ۷۵۲
رده‌بندی دیویی	۳۷۲ / ۳۵۸/۲۱
شماره کتابشناسی ملی	۲۴۷۲۵۳۸

همکاران محترم و دانش آموزان عزیز:

پسندیدات و نظرات خود را درباره محتوای این کتاب به سانی
تهران- صندوق پستی شماره: ۴۸۷۴۰۱۵ دفتر برنامه ریزی و تألیف آموزش های
فنی و حرفه ای و کار دانش، ارسال فرمایند.

info@tvoced.ir
www.tvoced.sch.ir

پناه نگار (ایمیل)
وب گاه ادب سایت

این کتاب در بهارماه سال ۱۳۸۸ با توجه به نظرات هنر آموزان کسور، توسط خانم ماندانا سنجهری
مورد تجدید نظر قرار گرفته است.

سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی
وزارت آموزش و پرورش

برنامه ریزی محتوا و نظارت بر تألیف: دفتر برنامه ریزی و تألیف آموزش های فنی و حرفه ای و کار دانش
نام کتاب: خط در سرفیکس - ۶۹۱

مؤلف: مسعود نجابی

اعضای کمیسیون تخصصی: دکتر کامران افشار مهاجر، دکتر مهدی حبیبی، حمید رحیمی
بافرازی، محمدرضا طهماسب پور، ماندانا سنجهری، کیژن تهرناظران پور و
خدیجه پختیاری

آماده سازی: اداره ی کل چاپ و توزیع کتاب های درسی

مدیر امور فنی و چاپ: سید احمد حسینی

طراح جلد: ماندانا سنجهری

صفحه آرا: مریم نصرتی

حروفچین: فاطمه باقری مهر

مصحح: رضا جعفری، علیرضا کاهه

اعور آماده سازی خبر: سیده مالک اسدی

امور فنی و رایانه ای: حمید بابک کلاچاهی، سیده سوسو، سنج اسلانی

چاپ دوازدهم: ۱۳۹۱

تیراژ چاپ دوازدهم: ۳۰۰۰ نسخه

چاپ از: شرکت چاپ و نشر کتاب های درسی ایران، سهامی خاص

قیمت: ۱۱۵۰۰۰ ریال

حق چاپ محفوظ است

برسایک ۳ - ۳۷۸ - ۵۸ - ۹۶۴ - ۹۷۸

ISBN 978-964-08-0378-3

ناشر: انتشارات مدرسه

سانی: تهران، خیابان سپهبد قرنی، بل کریمخان زند، کوچه سپهبد محمود، قسمت طلب، شماره ۸

تلفن: ۸۸۸۰۰۲۲۴۰۹ دورنویس (فاکس): ۸۸۸۰۰۳۸۰۹

فهرست

پیشگفتار مقدمه

فصل اول : تاریخچه خط و پیدایش الفبا

فصل دوم : طراحی گرافیک

گرافیک چیست؟

عناصر اصلی گرافیک

نوشتار

تصویر

رابطه نوشتار و تصویر

فصل سوم : روش‌های نگارش

خوشنویسی

حروفچینی

دست‌نویس

فصل چهارم : طراحی حروف

اصول مطرح در طراحی قلم

طراحی حروف با استفاده از قلم الگو

معرفی چند شیوه طراحی حروف با توجه به «قلم الگو»

فصل پنجم : نوشتار و گرافیک

فهرست منابع

پیشگفتار

به طور کلی نوشتار نوعی ثبت و ذخیره سازی اطلاعات است. گرچه تنها گونه آن نیست و پس از بدایس خط و حتی همزمان با آن، حافظه انسان این وظیفه را به عهده داشته است.

در نوشتار، اطلاعات به سیوه عینی نگاشته شده و اگر متن مورد نظر به صورت ثبت شده باشد، در تمامی شرایط زمانی و مکانی، برای تمام افرادی که توانایی خواندن آن را داشته باشند، مورد استفاده قرار می گیرد. حافظه در این روس، نقش اساسی دارد. ولی نه به صورت نگهداری جزء به جزء اطلاعات بلکه با یادگیری قواعد نگارش و شکل حروف و کلمات.

میزان اطلاعاتی که حافظه انسان قادر به نگهداری آن است، بسیار محدود است. در حالتی که برای اطلاعات نوشتاری، حداقل به صورت نظری محدودیتی وجود ندارد. ذخیره اطلاعات در قالب نوشتار، انسان را از وظیفه دسوار حفظ کامل و احتمالاً دائمی بسیاری مطالب غیر ضروری رها کرده و امکان بازنگری آن ها را به دست می دهد.

آسکار است در مرحله نخستین خط و بدایس شکل های اولیه الفبا، زیبایی حروف به معنی امروزه آن مطرح نبوده است. ولی به ویرد از زمانی که ابداع انواع خطوطی که با حذف کتابت قرآن انجام شد، هم به زیبایی و موزون بودن آن توجه شد و هم حس روحانی و معنوی در آن جلوه یافت.

خط رایج کنونی ایران از دو خط کوفی و نستعلیق گرفته شده و پس دو، خود از دو الفبای بطنی و سریانی در حدود یک قرن پس از هجرت گرفته شده است. از خط کوفی، سس قلم، حقیق، ریحان، لب، نسخ، رقاع و توقیع استخراج شده و افزون بر این قلم های سس گانه، بعدها قلم دیگری از قلم توقیع و قلم رقاع وضع شد که به قلم تعلیق معروف گشت.

سس دو خط دیگر به نام سسکسته تعلیق و نستعلیق از آن استخراج شد. خط سسکسته نستعلیق، اندک، اندک جانشین خط سسکسته تعلیق شد که خواندن آن دسوار بود. امروزه افزون بر خط نستعلیق و سسکسته نستعلیق، نسخ روزنامه ای رایج است که ریس و مبنای بسیاری از خطوط تزئینی و نشانه نوشته ها است.

موضوع کتاب حاضر، چگونه کاربرد خط کنونی فارسی در گرافیک معاصر ایران است که آخرین بار، در سال ۱۳۸۸ بر اساس نظرات هنرآموزان محترم و اعضای کمیسیون برنامه ریزی و تألیف رشته گرافیک توسط خانم ماندانا منوجهری (هنرآموز و عضو کمیسیون تخصصی)، مورد تجدید نظر قرار گرفت.

لازم به توضیح است که سیوه هایی که برای طراحی حروف با توجه به «خط الگو» در این کتاب توضیح داده شده است، سیوه آموزشی ابداعی آقای صداقت جباری، عضو هیأت علمی گروه ارتباط تصویری دانشگاه تهران است که برای هنرآموزان و همچنین هنرجویان قابل استفاده است.

آسکار است که چگونه تدریس گفتارهای این کتاب و انجام تمرین های آن، چندان مطلق و بدون انعطاف نیست و با در نظر گرفتن شرایط، توانایی ها و ویژگی های هنرجویان، آموزش مناسب به تشخیص هنرآموز محترم و بر پایه تجربیات او باید انجام شود. اما برای نکته تأکید می شود که نقش معلم نباید تنها منتقل کردن و بیان اطلاعات باشد؛ بلکه هنرآموزان محترم، وظیفه ایجاد روحیه همکاری در کلاس و هدایت بحث های هنرجویان و گشت و گوه های آن ها در مورد تمرین های یکدیگر را باید وظیفه مهم خود بدانند و به آن توجه و اهتمام داشته باشند.

مقدمه

در آستانه دوران تاریخی، نیاز جوانی رو به رشد انسانی به برقراری و تسهیل در امر ارتباط، انتقال مفاهیم و بیت اطلاعات، موجب پیدایش خط و نوشتار گردید. خطوط اولیه شامل نظام مدونی از نشانه‌های تصویری برسمار بود که خود گامی مهم در مسیر بسط تمدن بشری محسوب می‌شد.

محدودیت‌های خاص خطوط تصویرنگار در بیان مفاهیم و اندیشه‌ها، موجب شد تا بشر با تغییراتی در خطوط تصویری، خط اندیشه‌نگار را پدید آورد. در پی آن خط بسته، بسته‌تر صورت تصویری فاصله گرفت و به خط‌های آوایی و تلفظی که شکل‌هایی انتزاعی و ساده بودند، تغییر شکل داد. گرچه در این مسیر تکاملی، خط از شکل تصویری دور می‌شد اما در حوزه ارتباط عمومی هیچگاه از آن بی‌نیاز نبود.

زیرا تصور با برخورداری از بیانی همگانی می‌توانست محدودیت بیانی خط را گسترش داده و موجب تفهیم و تفاهم و تاثیرگذاری بیشتر و عمیق‌تر گردد.

در این ارتباط نخست نوسته با تصاویر توصیفی و یا تصاویر با نوشتار توضیحی همراه شد که بعدها این تلفیق (تصویر و نوشتار) به مهمترین روس انتقال پیام در گرافیک تبدیل شد.

در مراحل بعدی تلفیق وجود زیبا شناسی بصری با خط، خوشنویسی را پدید آورد در پی آن آمیختن خط و تصویر به منظور نمایش زیبایی، القای احساسات، تاثیرگذاری و تازه‌جویی گونه‌های دیگری از نوشتاری را پدید آورد که نمونه‌های مختلفی از این آثار در قدیمی‌ترین آثار مکتوب، نظیر مهرها، سکه‌ها، ظروف، کتیبه‌ها، ابنیه و نسخه‌های خطی و حای مسهود است.

شکل جدیدی از این برخورد با خط، تحت عنوان «تایوگرافی» در گرافیک معاصر جایگاهی ویژه پیدا کرد. فن تایوگرافی که در آغاز رواج صنعت چاپ به عنوان تخصصی در ابداع و گزینش و تنظیم حروف گوناگون برای چاپ مطرح شد بود در شکل معاصر مفهومی گسترده‌تر پیدا کرد.

«تایوگرافی» در شکل معاصر به مفهوم تقویت ویژگی بصری حروف و جنبه تصویری در نوشتار به منظور تفهیم و تاثیرگذاری بیشتر در مخاطب و نیز حساسیت بخشی به حروف از طریق توجه به جنبه‌های خلاق در طراحی و کاربرد حروف است. این گونه بیان گرافیک به ویژه در دهه‌های اخیر در طراحی خط لاتین رسد یافت و در پی آن تایوگرافی به تدریج در دیگر خطوط جهان نیز رایج شد. در کشور ما نیز طراحان گرافیک کوشیده‌اند تا با استفاده از امکانات خط فارسی که البته گوناگونی‌ها، محدودیت‌ها و ویژگی‌های خاص خود را دارا است، اهداف و وظایف گرافیک معاصر و تایوگرافی را محقق سازند. در این زمینه به ویژه با تکیه بر گنجینه خطوط اسلامی و ظرفیت‌های فراوان آن حرکت‌های نمایان توجهی صورت گرفته و تایوگرافی را به یکی از وجوه شاخص گرافیک ایران بدل کرده است.

سخنی با هنرآموزان

کتاب حاضر به منظور آشنا کردن هنرجویان عزیز با پدیده خط و بهره‌برداری هرچه صحیح‌تر و خلاق‌تر از آن در گرافیک، روش‌های مختلف نگارش شامل خوشنویسی، حروف چایی، دست نویس، و اصول و قواعد حاکم بر آنها را معرفی کرده و به دنبال آن مقدمه‌ای بر طراحی قلم و بهره‌برداری از هریک از روش‌های یاد شده، به کمک شگردهای حساسیت بخشی را تبیین می‌نماید. به این منظور علاوه بر مباحث نظری و تصاویر متعددی که جهت آشنایی هرچه بیشتر با این گستره آمده، تمریناتی در نظر گرفته شده که هنرآموزان گرامی می‌توانند در جهت دستیابی به نتیجه مطلوب‌تر در ترتیب و نحوه اجرای آن از تجربیات موفق خود استفاده کنند. افزون بر این لازم است در جهت موفقیت هرچه بیشتر هنرجویان در این زمینه، توجه آنان را به ارتباط این درس با کارگاه‌های گرافیک و صفحه‌آرایی جلب نموده و امکان ارتباط لازم میان مباحث و فعالیت‌های عملی یاد شده را فراهم نمایند.

در پایان هر فصل تمرینات عملی آورده شده است و هنرآموزان گرامی می‌توانند با توجه به روحیه کلی کلاس و تعداد هنرجویان و زمان آموزشی، تمرینات بیشتر و متنوع و البته متناسب با محتوای آموزشی کتاب نیز به هنرجویان ارائه کنند.

در پایان به هنرآموزان گرامی توصیه می‌شود، در طراحی سؤالات بخش نظری حتماً به هدف‌های رفتاری هر فصل توجه کافی داشته باشند.

با آرزوی موفقیت برای شما عزیزان